

»Verden har haft en begyndelse og er skabt af intet ved Guds ord«: Genudgivelse af Luthers kommentar til 1 Mos i dansk oversættelse

Johnny Finnssøn Lindholm

Ph.d.-stipendiat ved Islands Universitet, Hugvísindasvið, Íslensku- og menningardeild
johnny.lindholm@gmail.com

Indledning

Det er ikke hver dag, man ser en hel Luther-serie opstå ex nihilo. Ikke desto mindre er det, hvad der næsten er sket med Den Store Lutherserie, der breder sig over 33 bind i alt. Det er ganske vist ikke alle bindene, der indeholder Luther-oversættelser; enkelte er udgiverens egne tekster, og Melanchthons Loci Communes under titlen Teologiens Grundbegreber har også sneget sig ind. Man kan i øvrigt se en liste over alle bindene på Bethesdas boghandels hjemmeside: www.bethesdas.dk/storeluther. Alle bindene kan i øvrigt bestilles hos Bethesdas.

Og helt ex nihilo springer teksterne heller ikke frem, skal det retfærdigvis indrømmes. Den Store Lutherserie udkommer nemlig ved web-redaktør og teolog Finn B. Andersen, der for de fleste sikkert er bekendt som redaktør af den herlige skatkiste af Luther-tekster, lutherdansk.dk. Igennem en årrække er tekstmængden på lutherdansk.dk vokset støt, og med Den Store Lutherserie begynder Finn B. Andersen nu at lade et udvalg af disse tekster udkomme i rigtig bogform, hvilket helt sikkert må være til glæde for mange; ikke mindst læsere af Luthers vældige kommentar til Første Mosebog, der her skal omtales nærmere.

En genudgivelse

Martin Luthers kommentar til Første Mosebog er som den oprindelige udgivelse fordelt på fire store bind, hvoraf de to første indeholder et forord af Luther. Samlet fylder værket 1645 sider i A4-format. Hvert af bindene indeholder det samme forord ved redaktøren: nogle få ord, der ganske kort oplyser om de historiske forhold omkring kommentarens

tilblivelse. Luthers forelæsning, der danner grundlaget for bøgerne, er blevet til i tiåret 1535–1545. Reformatoren befordrede imidlertid ikke selv teksten til trykken; den er nedskrevet af hans to stenografer, dr. Capsar Cruciger og Georg Rörer. Veit Dietrich, og senere Hieronymus Besold, klargjorde teksten til udgivelse. Bøgerne udkom 1544, 1550, 1552 og 1554, og således nåede Luther selv kun at se første bind trykt, men nåede at skrive et mindre forord til andet bind. I forordet oplyser udgiveren, at tredje bind i originaludgaven indeholdt et forord Melanchthon—dette er beklageligvis ikke er medtaget i oversættelsen.

Oversættelsen bygger på den gamle dansk-norske oversættelse fra 1863 i to bind, Dr. Martin Luthers Udførlige Udlæggelse af første Mosebog (Stavanger), men er »lettere moderniseret og jævnført med Luthers latinske originaltekst«. I modsætning til den oprindelige udgave, der var sat med gotisk skrifttype, er denne nye naturligvis sat med almindelig antikva-skrift, og selvom de fleste hurtigt kan vænne sig til at læse den i dag noget fremmedartede gotiske skrift, så læser man dog alt andet lige væsentlig hurtigere, og man får hurtigere og nemmere et godt overblik over teksten, når den er trykt med den mere familiære antikvatype.

Det var vigtigt for Luther at få kommentaren udgivet

Denne omtale gælder ikke Luthers skrift som sådan, og derfor er det heller ikke tanken her nærmere at referere indholdet. På sin vis giver det sig også ud fra titlen, men det er selvfølgelig vigtigt i den forbindelse at bemærke, at det ikke blot er en kommentar, vi med Luthers tekst får. Gennem teksten får Luther lejlighed til at komme ind på mangfoldige teologiske emner, t.eks. skabelsen, ægteskabet, fortabelse, Skærsilden, gudsbilledligheden og synd.

For Luther var der en grund til, at Første Mosebog står netop forrest i Bibelen:

Det første kapitel er ganske vist skrevet med de simpleste ord, men indeholder i sig de vigtigste og dunkleste ting. Derfor var det (som Hieronymus skriver) hos jøderne forbudt, at nogen før sit tredivte år skulle læse denne Første Mosebog eller udlægge den for andre. (bd. I, s. 5.)

og han fortsætter, at der således

heller ikke i kirken hidtil [har været] nogen, som har udlagt det alt sammen træffende og rigtig nok, meget mere har lærerne sammenblandet så mange slags sælsomme, utallige spørgsmål om dette kapitel, så at man deraf kan se, at Gud har forbeholdt sig selv denne sin visdoms majestæt og den rette forståelse af dette kapitel, og har ladet os alle sammen vide kun dette, at verden har haft en begyndelse og er skabt af intet ved Guds ord. (Smst.)

Luther understreger på den baggrund, at der er meget, »hvor man slet ikke kan få nogen vished, og hvorom der kastes utallige spørgsmål frem og tilbage« (smst.). For Luther var Første Mosebog således et overordentligt vigtigt skrift, og det var vigtigt for Luther at få

det udgivet i trykken. Ganske vist indeholder hans forord en del ydmyghedstopoi, hvormed han fremstiller sin egen og sit værks ringhed. Men han når dog snart frem til, at han »også [er] tilfreds med, at disse mine forelæsninger udgår offentlig i trykken«, som et offer til Gud (smst.).

Kommentaren er foruden de indledende afsnit bygget op over en sætning-for-sætning gennemgang af teksten. Man kunne således håbe på, at det engang i fremtiden blev muligt at tilføje et emneregister til kommentaren, så man bekvemt og hurtigt kunne finde frem til relevante emner. En hjælp i den retning er det dog—som det noget lakonisk gøres opmærksom på i udgiverens forord—at man kan benytte den elektroniske version på lutherdansk.dk og søge på specifikke opslagsord. Det kræver dog noget mere arbejde at benytte denne metode, frem for et udarbejdet emneregister (t.eks. må man søge på enkeltords forekomster i teksten, medens man under de enkelte indførsler i et register kan anføre tekststeder, hvor samme emne omtales med forskellige ord).

Et prisværdigt og nødvendigt værk

Det skal straks indrømmes: med denne bedrift af en udgivelse har alle, der arbejder med eller interesseret i Martin Luthers forfatterskab, fået et uvurderligt redskab i hænderne. Ganske vist forelå teksten allerede i netversionen i 2016, men ved et værk af dimensioner som dette, kan man næppe sige, at den tekst har været særlig tilgængelig; desuden kan man nu, hvor teksten findes i bogform, også bedre henvise til den, hvis man har brug for det. Udgivelsen af den reviderede oversættelse af Luthers kommentar til Første Mosebog er således et prisværdigt og i allerhøjeste grad nødvendigt værk.

Når det imidlertid er sagt, så må det også beklages, at man ofte støder på stave- og korrekturfejl eller tekstbrokker fra den oprindelige oversættelse, som burde have været tilpasset mere nutidig sprogbrug. Det siges vel vidende, at et værk af denne størrelse for een mand er så godt som umenneskeligt, og det er faktisk imponerende, at der ikke er flere af denne slags fejl. Det skal således ikke opfattes som en kritik af redaktøren som sådan, men måske mere en opfordring til, at flere burde hjælpe til og løse opgaven i samlet flok ved udgivelser som denne. Man kunne også godt have ønsket sig en redegørelse for behandlingen af teksten; findes der redaktionelle tilføjelser? hvis så, hvorledes er de markerede? er der tale om en tekstnær oversættelse, eller har man i højere grad forsøgt at ramme Luthers mening?

Disse punkter skal dog ikke skygge for glæden ved udgivelsen af netop denne Luther-kommentar, som længe har været en mangel for Luther-interesserende, da den kun fandtes i den nævnte, 1863-oversættelse, der er stort set uopstøvelig. Nu kan den kun anbefales alle interesserede, præster, teologer og forskere i mere bred forstand, alle der ikke umiddelbart kan gå til den latinske original (men dog måske også som en hjælp for disse)

samtidig med at en stort tak må lyde til udgiveren for den udholdende opgave, det har været at klargøre denne tekst til udgivelse!